

Słownictwo sakralne „Pism” Andrzeja Towiańskiego

Streszczenie rozprawy doktorskiej

Celem mojej rozprawy jest opis funkcyjnej i semantycznej wartości słownictwa sakralnego Andrzeja Towiańskiego, nazywanego przez swoich zwolenników *mistrzem Andrzejem*. W rozprawie zbadalam około 900 stron *Pism*. Ich słownictwo jest wyrazem romantycznego ezoteryzmu i reinterpretacji chrześcijaństwa katolickiego, także na poziomie leksyki. Już samo zagadnienie reinterpretacji słownictwa wymusiło segmentację rozprawy – zgodnie z założeniami lingwistyki kulturowej, które uwzględniają więzi języka i tego, co poza nim, ponieważ lingwistyka kulturowa uwzględnia symboliczny i kreatywny charakter języka. Więzi języka i tego, co poza nim ujawniają się już w tytułach i podtytułach poszczególnych rozdziałów, naturalnie poprzedzonych *Wstępem*. Przykładowo, rozdział pierwszy ma tytuł *Charakterystyka świadomości historiozoficzno-etycznej Andrzeja Towiańskiego na podstawie wybranych fragmentów edycji „Pism”*.

Pierwszy podtytuł tego rozdziału już informuje o symbolicznym i kreatywnym charakterze badanych tekstów: *Wewnętrzne przeświadczenie źródłem profetyzmu mistrza Andrzeja*. Pojęcie *profetyzmu* zwraca uwagę na symboliczny i kreatywny charakter języka oraz na jego więzi z tym, co poza językiem, gdyż odnosi się do *sacrum*. Pojęcie *sacrum* odsyła do pojęcia styl czy też idiosyl religijny. Moim zamiarem było ukazanie czytelnikom odrębności idiolektalnych towianizmu – ujawnionych w leksyce sakralnej mistrza Andrzeja. Klucze do zbadania odrębności tej leksyki i jej kolokacji zawierają już tytuły poszczególnych rozdziałów. Na przykład tytuł drugiego rozdziału to *Motywika religijna jako narzędzie perswazji u Andrzeja Towiańskiego*. *Motywika* oznacza zespół motywów, a więc i zespolenie słów użytych do opisu motywów. Kolejny, trzeci rozdział nosi tytuł *Analiza językowa pól semantycznych towianizmu*. Opis wspomnianych zagadnień koncentruje się wokół dwóch pojęć, a mianowicie *ciało* i *psychika człowieka*. Kluczem do wyodrębnienia tych a nie innych jednostek idiomatyki towianistycznej w całej rozprawie były zjawiska pozajęzykowe, np. kult Matki Boskiej – wyobrażonej na pewnym medaliku, który otrzymał określenie *cudownego* wśród katolickich chrześcijan. Ponieważ na tym medaliku z dłoni Matki Boskiej tryskają promienie, Andrzej Towiański używał konstrukcji słownej *promienie ognia*. Była to kolokacja przeciwstawiona językowi codziennemu, który zna wyrażenia *plomienie ognia* i *promienie słońca*. Wspomniana kolokacja przez swoją niecodziennność miała walor poetycki i perswazyjny, ponieważ przykuwała uwagę. Przytoczona niecodziennność stylistyczna nie była jedyną kolokacją o kreatywnym charakterze. Takie kolokacje były wyróżnikiem idiolektu

mistrza Andrzeja, np. kolokacja *ton Chrystusa* miała pobudzać towiańczyków do duchowej mobilizacji pod patronatem Chrystusa w cierniowej koronie. Ponieważ dla mistrza Andrzeja ważny był świat duchowy, ukuł on kolokację *cierniowa korona ducha* o znaczeniu 'cierpienie psychiczne'. Jego złagodzenie było możliwe przez łączność z dobrymi duchami, czyli istotami nadprzyrodzonymi, pobudzającymi człowieka ku dobru. To nadprzyrodzone dobro dostrzegali towiańczycy także dzięki emocjom. Z powodu istnienia intensywnych przeżyć w towianizmie (odzwierciedlonych na poziomie tekstowym, czego dowodem jest chociażby wspomniane wyrażenie *promienie ognia*) czwarty rozdział mojej dysertacji nosi tytuł *Nacechowanie emocjonalne tekstów Andrzeja Towiańskiego*.

Ezoteryczny charakter omawianych tekstów, a zarazem to, że wspomnianym emocjom trzeba przypisać charakter wspólnotowy, powoduje to, że nacechowanie socjolektalne wspomnianych tekstów jest częścią ich nacechowania emocjonalnego.

Nośnikiem emocjonalności są zmiany semantyczne leksyki opisywane w rozdziale piątym. Nosi on tytuł *Zmiany semantyczne leksemów w tekstach Andrzeja Towiańskiego*.

Przykładową zmianą semantyczną są wspomniane *promienie ognia* zamiast kolokacji *plomień ognia*. Ta zmiana semantyczna była podyktowana tym, że z dłoni Matki Boskiej – wyobrażonej na medaliku – tryskały smugi światła, które nazywamy promieniami, co jest efektem solarnej symboliki chrystianizmu. Pojęcie symboliki wprost odsyła do ostatniego, szóstego rozdziału mojej rozprawy. Ten rozdział jest opatrzony tytułem *Frazeologia sposobem opisu towianistycznej wyobraźni*.

Moje badania idiolektu Andrzeja Towiańskiego mają jednocześnie za przedmiot interpretację leksykalnych i idiolektalnych przejawów wspomnianej kreatywnej funkcji języka. Wspomniana funkcja jest potwierdzeniem odrębności i wspólnoty jednostek ludzkich – w tym wypadku uczniów mistrza Andrzeja. O kreatywnej funkcji języka mówi też *Podsumowanie* mojej rozprawy; podkreśla ono polifoniczny charakter wyobraźni mistrza Andrzeja. Polifonia tej wyobraźni jest odzwierciedlona na poziomie leksykalno-semantycznym, wspomniane wcześniej *promienie ognia* odniesione do Matki Boskiej są przykładem takiej polifonii, gdyż związek wyrazowy *promienie ognia* odwołuje się do dwóch symboli – słońca, które nie jest komunikowane wprost, lecz synekdochą – promienie, i ognia, który jest komunikowany wprost odpowiednim słowem. Polifonia wspomnianych symboli polega też na tym, że komunikowany wprost leksem *promienie* jest nie tylko synekdochą słońca, ale i treścią samodzielną symbolicznie, gdyż inaczej to słowo nie byłoby komunikowane wprost.

Jak widać, choćby z interpretacji przytoczonego przykładu, zabiegi interpretacyjne zostały podjęte z punktu widzenia relacji między formą wypowiedzi a treścią komunikowaną. Relacja ta w całej pełni odzwierciedla ezoteryzm romantyczny, uwidoczniiony w idiosytle mistrza Andrzeja, a ściślej w związkach między poszczególnymi słowami, które to związki są przejawem niecodziennej aktualizacji języka, czyli jego kreatywności. Lingwistyczna refleksja nad tym pojęciem jest próbą uporządkowania tajemniczej sugestywności leksyki sakralnej Andrzeja Towiańskiego. Na przykład określenie *pierwszy po Bogu* odniesione do Chrystusa podkreśla jego idealizację, ponieważ jest pierwszy po boskiej istocie. Być może oznacza to, że Chrystus jest bliższy niż ona na poziomie ludzkich uczuć. Ta hipoteza pokazuje, że badane związki wyrazowe mają otwartą strukturę semantyczną. Opis tej semantyki był zadaniem podjętym w rozprawie, ponieważ znaczenia są tym, co porządkuje trudno uchwytną strukturę słownictwa sakralnego, którym posługiwał się mistrz Andrzej.

Słowa kluczowe

towianizm, styl religijny Andrzeja Towiańskiego, motywika religijna, perswazja, frazeologia, semantyka, socjolekt, idiolekt

Dr. Wierzbowska